

Στη Μικρή ιστορία της λογοτεχνίας ο John Sutherland, μελετητής που έχει διδάξει και γράφει σχεδόν για κάθε τομέα της λογοτεχνίας, οδηγεί τους αναγνώστες σε ένα ψυχαγωγικό ταξίδι «μέσα από την ντουλάπα» σε όλο το θαυμαστό εύρος της λογοτεχνίας, από τους αρχαιοελληνικούς μύθους μέχρι τα σημερινά graphic novels, έχοντας ως στόχο να μας βοηθήσει να συλλάβουμε τον μαγικό αυτό μηχανισμό με τον οποίο η λογοτεχνία, από κάθε γωνιά του πλανήτη, μπορεί να μας μεταφέρει σε άλλους κόσμους και να μας βοηθήσει να καταλάβουμε τελικά τι σημαίνει να είσαι άνθρωπος.

Ο Sutherland μας ξεναγεί, με χιούμορ, βαθιά γνώση και ένα σπάνιο μεταδοτικό πάθος για την ανάγνωση, στα μεγάλα έργα και τους μεγάλους δημιουργούς: από την Ιλιάδα και την Οδύσσεια ως τον Οιδίποδα Τύραννο, από το Έπος του Γκιλγκαμές ως το Μπλόγκουλφ, από τον Σαίξπηρ ως τον Θερβάντες, από τους Ρομαντικούς ως τον Ντίκενς κι από τον Μόμπι-Ντικ ως την Τριμη χώρα... Με δεξιοτεχνικές παρεκβάσεις σε ποικίλα θέματα –λογοκρισία, αφηγηματικά τεχνάσματα, αυτοέκδοση, γούστο, δημιουργικότητα και τρέλα– ο Sutherland προσφέρει την ιδανική εισαγωγή στη λογοτεχνία και στην απόλαυση της ανάγνωσης.



«Γραμμένο σε λόγο καθαρό και απαλλαγμένο από θεωρητικές αγκυλώσεις, το βιβλίο του Sutherland είναι ένα απολαυστικό χρονικό, που συνοψίζει την πεμπτούσια της γνώσης μιας ολόκληρης ζωής αφιερωμένης στη λογοτεχνία».

John Vukmirovich, Times Literary Supplement



ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ
www.patakis.gr

ISBN 978-960-16-6147-6



9 789601 661476
ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 10147

JOHN SUTHERLAND

ΜΙΚΡΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

JOHN
SUTHERLAND



ΜΙΚΡΗ
ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ



ΚΕΦΑΛΑΙΟ 29



Μια δική της λογοτεχνία

ΓΟΥΛΦ

«Τον Δεκέμβριο του 1910, ή περίπου τότε» είπε η Βιρτζίνια Γουλφ σε μια ιστορική φράση (και χωρίς να το εννοεί εντελώς) «άλλαξε ο ανθρώπινος χαρακτήρας». Ήταν η περίοδος που τελείωνε ο «βικτοριανισμός» και άρχιζε μια νέα εποχή, ο μοντερνισμός. Η στιγμή που ανέφερε η Γουλφ αφορούσε τα εγκαίνια μιας επίμαχης έκθεσης μεταϊμπρεσιονιστικής τέχνης στο Λονδίνο. Η Γουλφ ήταν από κάθε άποψη «μεταβικτοριανή», η ανήσυχη διάδοχος μιας εποχής της οποίας οι αξίες και οι προκαταλήψεις επιβίωναν πεισματικά της ιστορικής περιόδου τους.

Η Βιρτζίνια Γουλφ (1882-1941) έγραφε στο πλαίσιο ενός διάσημου περιβάλλοντος (ενός κύκλου διανοουμένων με παρόμοιες αντιλήψεις) που είναι γνωστό ως Ομάδα του Μπλούμσμπερυ. Ήταν βασικό μέλος της Ομάδας και διατύπωσε δυναμικά πολλές από τις κύριες ιδέες της. Είχε ισχυρή

διάνοια και ήταν χειραφετημένη ως γυναίκα. Αλλά χωρίς τη στήριξη αυτού του περιβάλλοντος δε θα είχε γίνει ποτέ η συγγραφέας που ήταν. Είναι σίγουρο πως οι «Μπλούμσμπερις» (όπως τους αποκαλούσαν κάποιοι υποτιμητικά)⁵¹ έτρεφαν προχωρημένες απόψεις για το «γυναικείο ζήτημα». Οι Βρετανίδες απέκτησαν δικαίωμα ψήφου οκτώ χρόνια μετά το 1910, το έτος όπου «άλλαξε ο ανθρώπινος χαρακτήρας». (Στις ΗΠΑ είχε συμβεί λίγο νωρίτερα.) Ακόμα και τότε, ήταν προσβλητικό το γεγονός ότι μόνο γυναίκες άνω των τριάντα είχαν δικαίωμα ψήφου, αφού θεωρούνταν συναισθηματικά ασταθείς έως εκείνη την ηλικία ώστε να φέρουν την ευθύνη. Για την ιστορία, η Βιρτζίνια Γουλφ ήταν είκοσι οκτώ ετών το 1910. Δεν ήταν ακόμα έτοιμη να βάλει σταυρό στο ψηφοδέλτιο – ή έτσι πίστευε ο κόσμος των ανδρών.

Δεν μπορούμε να μιλήσουμε σοβαρά για τη Γουλφ χωρίς να αναφέρουμε άλλα δύο στοιχεία. Το ένα, που αναφέρθηκε ήδη, είναι η Ομάδα του Μπλούμσμπερυ τη δεκαετία του 1920. Το άλλο είναι η μεγάλη μεταρρύθμιση στην κριτική σκέψη πάνω στη λογοτεχνία, που συνέβη όταν αναδύθηκε το γυναικείο κίνημα στα μέσα της δεκαετίας του 1960, το οποίο θεώρησε τη Γουλφ μια συγγραφέα στην αιχμή του δόρατος. Αυτό εκτόξευσε τις πωλήσεις των βιβλίων της. Όσο ζούσε, τα έργα της Γουλφ πωλούσαν μερικές εκατοντάδες αντίτυπα. Αν μάλιστα δεν είχε στην ιδιοκτησία της την επιχείρηση που τα τύπωνε (Hogarth Press), μπορεί να δυσκολευόταν να εκδώσει ακόμα και αυτές τις λίγες εκατοντάδες. Το έργο της είναι πλέον διαθέσιμο σε εκατοντάδες χιλιάδες αντίτυπα και μελετάται σε όλα τα μέρη του αγγλόφωνου κόσμου.

Το θέμα δεν είναι φυσικά ο αριθμός των πωλήσεων. Η

⁵¹ B. Bloomsberries: η λέξη σημαίνει κάτι σαν «ανθισμένα μούρα».

φεμινιστική κριτική διαδραμάτισε βασικό ρόλο στην αλλαγή του τρόπου με τον οποίο διαβάζουμε και αποτιμούμε τα έργα της Γουλφ. Η ίδια έγραφε ένα από τα θεμελιώδη κείμενα της φεμινιστικής λογοτεχνίας, το *Ένα δικό σου δωμάτιο* (1929). Σε αυτή την πραγματεία υποστηρίζει πως οι γυναίκες έχουν ανάγκη τον δικό τους χώρο, καθώς και χρήματα, προκειμένου να γράφουν λογοτεχνία. Δεν μπορούν να το κάνουν πάνω στο τραπέζι της κουζίνας, αφότου έχουν μαγειρέψει το φαγητό για τον κύρη του σπιτιού και έχουν βάλει τα παιδιά για ύπνο. (Έτσι έγραφε τη μυθοπλασία της η βικτοριανή μυθιστοριογράφος Ελίζαμπεθ Γκάσκελ, γνωστή ως «κυρία Γκάσκελ». Παρεμπιπτόντως, κανείς σήμερα δε λέει «κυρία Γουλφ».) Το *Ένα δικό σου δωμάτιο* φλέγεται από θυμό, καθώς και την αποφασιστικότητα να αποκατασταθεί η ξεκάθαρη αδικία των ανισοτήτων που οδήγησαν σε ανισορροπία τη λογοτεχνία εδώ και χιλιάδες χρόνια. Η φωνή της γυναίκας δεν πρέπει πια να σωπαίνει. Η Γουλφ το θέτει ως εξής:

Όταν όμως διαβάζει κανείς για μάγισσες, για κάποια γυναίκα που έχει δαιμόνια, για μια σοφή γυναίκα που πουλάει βότανα, ή ακόμα και για κάποιον πολύ αξιόλογο άνθρωπο που είχε μια μητέρα, τότε θαρρώ πως βρισκόμαστε στα ίχνη ενός χαμένου μυθιστοριογράφου, ενός σιωπηλού ποιητή, κάποιας βουβής και άδοξης Τζέιν Όστεν, κάποιας Έμιλι Μπροντέ που τίνανε τα μυαλά της στον αέρα στους βάλτους ή που σφουγγάριζε και θέριζε έξω στους αγρούς, ξετρελαμένη από το μαρτύριο στο οποίο την κατάντησε το χάρισμά της.⁵²

Η φράση «βουβή και άδοξη Τζέιν Όστεν» υπαινίσσεται την

52. Βιρτζίνια Γουλφ, *Ένα δικό σου δωμάτιο*, μτφρ. Μίνα Δαλαμάγκα, Οδυσσέας, 1993, σσ. 66-7.

«Ελεγγεία γραμμένη σε ένα επαρχιακό νεκροταφείο» του Τόμας Γκρέυ. Καθώς περπατά και ρεμβάζει, κοιτώντας τους τάφους, ο Γκρέυ σκέφτεται πόσοι από τους θαμμένους είχαν ποιητικά χαρίσματα εφάμιλλα με τα δικά του, αλλά δεν είχαν τα κοινωνικά πλεονεκτήματα και προνόμια να αναπτύξουν αυτά τα αναξιοποίητα χαρίσματα. Ναι, λέει η Γουλφ, αλλά συγγραφείς όπως ο Τόμας Γκρέυ μπορούσαν να τα καταφέρουν. Αν η ίδια ονομαζόταν «Τομασίνα Γκρέυ» και δεν ήταν αφύσικα τυχερή, θα έμενε επίσης «βουβή και άδοξη».

Στην Ομάδα του Μπλούμσμπερυ συγκαταλέγονταν, ως εξέχοντα μέλη, ο μυθιστοριογράφος Ε. Μ. Φόρστερ (Κεφάλαιο 26), ο κριτικός τέχνης Ρότζερ Φράι, ο ποιητής Ρούπερτ Μπρουκ (Κεφάλαιο 27), και ο πιο επιδραστικός και ριζοσπάστης οικονομολόγος του 20ού αιώνα, ο Τζον Μέυναρντ Κέυνς. Σε ελάχιστα περιβάλλοντα κυκλοφορούσαν περισσότερες «ιδέες».

Ο βασικός προπαγανδιστής της Ομάδας ήταν ο Λύττον Στρέιτς. Αυτός ήταν που διακήρυξε τη θεμελιώδη αρχή τους: ότι δεν ήταν βικτοριανοί και ότι δε θα τους επαναλάμβαναν (παρότι όλοι τους είχαν γεννηθεί και ανατραφεί κατά τη διάρκεια της μακράς αυτής μοναρχίας). Για την Ομάδα του Μπλούμσμπερυ οι «εξέχοντες βικτοριανοί», όπως τους αποκάλεσε σαρκαστικά ο Στρέιτς στο περίφημο ομώνυμο βιβλίο του, υπήρχαν μόνο για να χλευάζονται και να αποκηρύσσονται. Αλλά, το σημαντικότερο, για να βγαίνουν από τη μέση.

Οι Μπλούμσμπερις θεωρούσαν τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο τον επιθανάτιο ρόγχο του βικτοριανισμού. Ήταν τραγικό το γεγονός ότι πέθαναν εκατομμύρια άνθρωποι, αλλά ήταν ένα «οριστικό τέλος» που επέτρεψε στη λογοτεχνία και στον κόσμο των ιδεών να κάνει μια εντελώς καινούρια αρχή.

Τι αντιπροσώπευε λοιπόν το «Μπλούμσμπερυ»; Τον

«πολιτισμό», θα απαντούσαν. Τον «φιλελευθερισμό», θα μπορούσαμε επίσης να πούμε. Πίστευαν σε μια φιλοσοφία που προερχόταν από το έργο του Τζον Στιούαρτ Μιλ, την οποία αναδιαμόρφωσε ο φιλόσοφος του Κέμπριτζ Τζ. Ι. Μουρ. Σύμφωνα με τη βασική της ιδέα, κάθε άνθρωπος είναι ελεύθερος να κάνει ό,τι θέλει αρκεί να μη βλάπτει, ή να μην παρεμβαίνει, στις ισότιμες ελευθερίες των άλλων ανθρώπων. Είναι μια ωραία αρχή, αλλά είναι εξαιρετικά δύσκολο να εφαρμοστεί. Κάποιοι θα έλεγαν πως είναι ανεφάρμοστη.

Η ζωή της Γουλφ ταλαντευόταν ανάμεσα στα προνόμια (είχε πάντα έναν υπηρέτη για να καθαρίζει το δικό της δωμάτιο – η ενδιαφέρουσα βιογραφία του υπηρέτη δημοσιεύτηκε το 2010) και στη χρόνια ψυχική οδύνη. Ήταν κόρη ενός διακεκριμένου ανθρώπου των γραμμάτων, του Λέσλι Στίβεν, και της εξίσου καλλιεργημένης συζύγου του. Η νεαρή Βιρτζίνια Στίβεν ανατράφηκε σε ωραία λονδρέζικα σπίτια στην περιοχή γύρω από την πλατεία Μπλούμσμπερυ, στο κεντρικό Λονδίνο. Η συγκεκριμένη πλατεία είναι από τις πιο όμορφες της πόλης. Στη Γουλφ άρεσαν ιδιαίτερα οι βροχερές ημέρες όταν, όπως το έθεσε, οι μαύροι κυματοειδείς κορμοί των δέντρων έμοιαζαν με «βρεγμένες φώκιες». Το ίδιο το Μπλούμσμπερυ ήταν κέντρο της διανοητικής αφρόκρεμας του Λονδίνου: εκεί υπήρχαν πολλά πανεπιστημιακά κολέγια, το Βρετανικό Μουσείο και, την εποχή της Γουλφ, πολλοί μεγάλοι εκδοτικοί οίκοι.

Η Γουλφ δεν πήγε πανεπιστήμιο και δεν το είχε ανάγκη. Κατά την ενηλικίωσή της ήταν ήδη τρομερά διαβασμένη, καθώς και συντονισμένη με τα καλύτερα μυαλά της εποχής της. Άρχισε να γράφει από τότε που πρωτοέπιασε πένα στο χέρι της. Ακόμα και σε παιδική ηλικία, ωστόσο, διαπιστώθηκε πως ο νους της ήταν διαταραγμένος. Υπέστη την πρώτη νευρική κατάρρευση στα δεκατρία της. Τέτοιες καταρρεύσεις

θα συνέβαιναν επανειλημμένα στη ζωή της – η τελευταία ήταν και η μοιραία.

Στα τριάντα της έκανε λευκό γάμο με τον κοινωνικό στοχαστή (επίσης μέλος της Ομάδας του Μπλούμσμπερυ) Λέοναρντ Γουλφ. Ο φιλελευθερισμός της Ομάδας ανεχόταν ανθρώπινες σχέσεις που προηγουμένως ήταν απαγορευμένες. Ο Φόρστερ και ο Κέυνς ήταν ομοφυλόφιλοι (σε μια εποχή που αυτό θεωρούνταν έγκλημα). Το πάθος της Γουλφ διοχετεύτηκε στην ομοφυλοφιλική της σχέση με τη Βίτα Σάκβιλ-Ουέστ, που ήταν επίσης συγγραφέας, καθώς και δημιουργική κηπουρός στο υπέροχο εξοχικό της σπίτι στο Σίσινγκχερστ, στο Κεντ. Η Ομάδα του Μπλούμσμπερυ πίστευε πως η «τέχνη» θα μπορούσε να εφαρμόζεται σε καθετί στη ζωή – ακόμα και στην κηπουρική.

Η σχέση ανάμεσα στη Γουλφ και τη Σάκβιλ-Ουέστ δεν ήταν μυστικό, ακόμα και στους σεβαστούς, και ομοίως ανοιχτόμυαλους, συζύγους τους. Αποτυπώνεται σε ένα από τα καλύτερα και πιο ευκολοδιάβαστα έργα της Γουλφ, το *Ορλάντο*, μια φανταστική βιογραφία της οικογένειας της Βίτα μες στους αιώνες, με τον κεντρικό χαρακτήρα να αλλάζει φύλο καθώς περνούν οι ζωές. Ο γιος της Σάκβιλ-Ουέστ, ο Νάιτζελ, το αποκάλεσε «το πιο μακροσκελές και γοητευτικό ερωτικό γράμμα στη λογοτεχνία». Δεν απευθυνόταν στον Λέοναρντ.

Η ανεξαρτησία είχε απόλυτη σημασία για τη Γουλφ – αναφορικά με τη συμβατική ηθική, τους κοινωνικούς περιορισμούς και τον λονδρέζικο λογοτεχνικό κόσμο. Εκείνη και ο σύζυγός της ίδρυσαν τον εκδοτικό οίκο Hogarth Press το 1917: τα γραφεία του βρίσκονταν δίπλα στην πλατεία Μπλούμσμπερυ. Η Γουλφ μπορούσε πλέον να γράφει και να δημοσιεύει κατά βούληση. Είχε αρχίσει να δημοσιεύει μυθοπλασία το 1915, με το *The Voyage Out*. Συνέχισε να δημο-

σιεύει μυθιστορήματα σε τακτά χρονικά διαστήματα. Ήταν εμποτισμένα με τις φεμινιστικές αρχές της αλλά, προπαντός, ήταν «πειραματικά», έκαναν πράγματα που ήταν καινούρια στην αγγλική λογοτεχνία. Η τεχνική με την οποία συνδέεται περισσότερο η γραφή της έχει ονομαστεί (όχι από την ίδια) «ροή της συνείδησης».

Σε ένα δοκίμιο του 1925 την περιέγραψε ως εξής («φώτα αμαξιών» είναι τα κεντρικά φώτα μιας άμαξας με άλογα, τα οποία άναβαν τη νύχτα):

Η ζωή δεν είναι μια σειρά από φώτα αμαξιών παρατεταγμένα στη σειρά, η ζωή είναι ένα λαμπρό φωτοστέφανο, ένα ημιδιαφανές πέπλο που μας περιβάλλει από την αρχή της συνείδησής μας μέχρι το τέλος.⁵³

Η σύλληψη αυτού του «φωτοστέφανου» είναι το μείζον μυθολογικό επίτευγμα της Γουλφ. Δείτε πώς το καταφέρνει στη θαυμάσια αρχή του μυθιστορήματός της *Η κυρία Νταλλογουέι*. Είναι η ιστορία μίας ημέρας από τη ζωή της Κλαρίσσα Νταλλογουέι, μιας μεσόκοπης συζύγου ενός βουλευτή του Συντηρητικού Κόμματος, η οποία έχει σχεδιάσει ένα πάρτι το ίδιο βράδυ. Βγαίνει από το σπίτι της κοντά στο Κοινοβούλιο, κατά μήκος του Μπιγκ Μπεν που χτυπάει, για να βρει μερικά καλοκαιρινά λουλούδια ώστε να στολίζει το σαλόνι της. Είναι μια θαυμάσια ημέρα του Ιουνίου και η Κλαρίσσα περιμένει να διασχίσει τον δρόμο. Νιώθει μια παράδοξη ευτυχία, καθώς έχει μόλις αναρρώσει από ένα σχεδόν θανάσιμο ξέσπασμα γρίπης. Ένας γείτονας περνά από μπροστά της καθώς εκείνη στέκεται στην άκρη μιας από τις πιο πολυσύχναστες λεωφόρους του Λονδίνου, μα δεν τον προσέχει:

53. Από το δοκίμιο «Το σύγχρονο μυθιστόρημα»: βλ. Virginia Woolf, *Δοκίμια*, μτφρ. Αργυρώ Μαντόγλου, Scripta, 1999, σ. 86.

Καθελώθηκε για λίγο στην άκρη του πεζοδρομίου, περιμένοντας να περάσει το φορτηγάκι του Ντέρτνολ. Γοητευτική γυναίκα, σκέφτηκε ο Σκρόουπ Πέρβις (ξέροντάς την όπως ξέρει κανείς τους γείτονές του στο Ουέστμινστερ): κάτι πάνω της θύμιζε πουλί, μια κίσσα, μπλε-πράσινη, ελαφριά, ζωηρή, παρόλο που είχε περάσει τα πενήντα και είχε ασπρίσει πολύ, μετά την αρρώστια της. Κοντοστάθηκε εκεί, χωρίς να τον βλέπει, περιμένοντας να περάσει, με το κορμί στητό.

Γιατί αν έχεις ζήσει στο Ουέστμινστερ – πόσα χρόνια τώρα; πάνω από είκοσι – νιώθεις ακόμα και μέσα στην κίνηση, ή όταν ξυπνάς τη νύχτα, η Κλαρίσα ήταν σίγουρη γι' αυτό, μια σιγαλιά ξεχωριστή ή μια σοβαρότητα: μια παύση δυσπερίγραπτη: μίαν αγωνία (αλλά μπορεί και να ήταν η καρδιά της, που επηρεάστηκε, καθώς είπαν, από τη γρίπη) προτού χτυπήσει το Μπιγκ Μπεν. Να το! Χτυπούσε. Στην αρχή μια προειδοποίηση, μελωδική: μετά η ώρα, αμετάκλητη. Οι μολυβένιοι κύκλοι διαλύθηκαν στον αέρα. Πόσο ανόητοι είμαστε, σκέφτηκε, διασχίζοντας την οδό Βικτόρια.⁵⁴

Ποιος άλλος, αναρωτιόμαστε, θα μπορούσε να περιγράψει με τόσο εκλεπτυσμένο ύφος έναν άνθρωπο να περιμένει μέχρι να διασχίσει τον δρόμο; Αυτό ακριβώς συμβαίνει στο μυαλό της Κλαρίσσα, στιγμιαία και στο μυαλό του γείτονά της (υπάρχουν «ροές» συνείδησης). Προσέξτε πώς η αφηγηματική γραμμή μεταπηδά εδώ κι εκεί, ακολουθώντας τις κινήσεις ενός νου σε κίνηση. Άραγε η Κλαρίσσα σκέφτεται σε λέξεις, σε εικόνες, ή σε κάτι που συνυφαίνει τα δύο; Πώς συνδυάζεται η μνήμη (πράγματα που συνέβησαν είκοσι χρό-

54. Βιρτζίνια Γουλφ, *Η κυρία Νταλλογουέι*, μτφρ. Κωνσταντίνα Τριανταφυλλοπούλου, Μεταίχμιο, 2009, σ. 8.

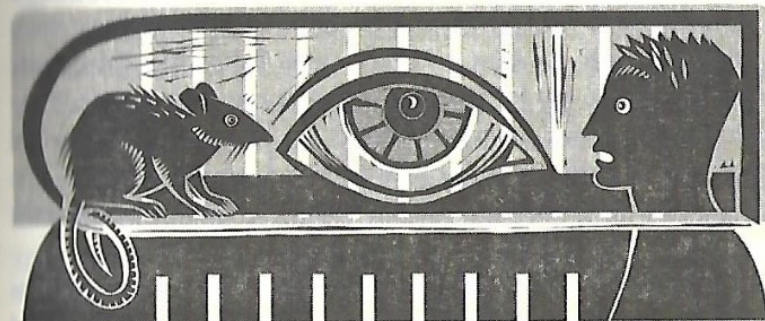
νια νωρίτερα) με τις αισθητηριακές εντυπώσεις της στιγμής (το χτύπημα του Μπιγκ Μπεν);

Δε «συμβαίνουν» πολλά στις αφηγήσεις της Γουλφ. Αλλά δεν είναι αυτό το θέμα. Το σπουδαίο γεγονός της κυρίας Νταλλογουέυ είναι μάλλον αδιάφορο – άλλο ένα πάρτι με πληκτικούς πολιτικούς. Το μυθιστόρημα *Στον φάρο* (1927), το σπουδαιότερο έργο της, εστιάζει σε μια οικογένεια (σαφώς την οικογένεια Στίβεν, κατά την παιδική ηλικία της συγγραφέως) που απολαμβάνει τις καλοκαιρινές διακοπές της στην ακτή. Σχεδιάζουν ένα ταξίδι με βάρκα σε έναν φάρο. Δε συμβαίνει. Το τελευταίο μυθιστόρημά της, *Ανάμεσα στις πράξεις* (1941), αφορά, όπως υποδηλώνει ο τίτλος, την αναμνηή ώσπου να ξεκινήσει κάτι.

Αυτό το τελευταίο μυθιστόρημα γράφτηκε τους πρώτους μήνες του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Η επόμενη «πράξη», σκεφτόταν η Γουλφ, θα μπορούσε να είναι καταστροφική για την ίδια και τον σύζυγό της (δεν είχαν παιδιά). Την άνοιξη του 1941 επικρατούσε ο φόβος ότι η Γερμανία, που είχε κατακτήσει χωρίς δυσκολία τη Γαλλία, θα εισέβαλλε και θα κατακτούσε σύντομα και τη Βρετανία. Οι Γουλφ –εκείνος ήταν Εβραίος, και οι δύο ήταν αριστεροί– φιγούραραν στις λίστες θανάτου της Γκεστάπο, και αμφότεροι είχαν σχεδιάσει συνετά την αυτοκτονία τους. Η Βιρτζίνια, που είχε προσφάτως υποστεί μια σοβαρή νευρική κατάρρευση και φοβόταν τη μόνιμη τρέλα, πήγε σε ένα ποτάμι κοντά στο σπίτι τους στο Σάσσεξ, γέμισε τις τσέπες του παλτού της με πέτρες και πνίγηκε στις 28 Μαρτίου 1941.

Η Αγγλία επέζησε και έγραψε, ως έθνος, περισσότερη λογοτεχνία, σε αντίθεση με τη σημαντικότερη Αγγλίδα μυθιστοριογράφο της μοντερνιστικής εποχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 30



Θαυμαστοί καινούριοι κόσμοι

ΟΥΤΟΠΙΕΣ ΚΑΙ ΔΥΣΤΟΠΙΕΣ

Η «ουτοπία» είναι μια αρχαιοπρεπής ελληνική λέξη. Αν όμως την είχατε χρησιμοποιήσει σε μια συζήτηση, ας πούμε, με τον Σοφοκλή ή τον Όμηρο, θα σας κοίταζαν κάπως περίεργα. Τη λέξη επινόησε τον 16ο αιώνα ένας Άγγλος, ο σερ Τόμας Μορ, ως τίτλο για μια ιστορία που απεικόνιζε έναν κόσμο όπου όλα ήταν τέλεια. Το γεγονός ότι ο Μορ αποκεφαλίστηκε λίγα χρόνια αργότερα επειδή αμφισβήτησε τους γαμήλιους διακανονισμούς του Ερρίκου Η' υποδηλώνει πως η Αγγλία όπου ζούσε δεν ήταν και τόσο τέλεια.

Η λογοτεχνία διαθέτει τη θεϊκή ικανότητα να δημιουργεί ολόκληρους κόσμους αξιοποιώντας απλώς τη δύναμη της φαντασίας. Είναι χρήσιμο να τοποθετούμε αυτούς τους κόσμους σε μια γραμμή, όπου στο ένα άκρο είναι ο «ρεαλισμός» και στο άλλο η «φαντασία». Όσο πιο κοντά είναι ο λογοτεχνικός κόσμος στον κόσμο του συγγραφέα, τόσο πιο